

Одговор Вијетнама на успон Кине: развој односа са САД-ом као уравнотежавање претње

Павле НЕДИЋ¹

Апстракт: Раст ривалитета Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине ставља државе Југоисточне Азије у положај да своју спољну политику морају пажљиво прилагођавати флукутирајућим међународнополитичким околностима како би оствариле своје интересе. Вијетнам, као једна од најзначајнијих држава региона, је услед специфичних геополитичких и историјских карактеристика, током последње деценије, пажљиво усмеравао свој спољнополитички курс. Иако је у питању држава у којој је на власти комунистички режим, и упркос наслеђу Вијетнамског рата, Ханој се у домену политичке сарадње, безбедносних питања, али и економских веза све више приближава Вашингтону, покушавајући на тај начин да уравнотежи претњу коју види у све асертивнијој политици Пекинга и кинеском успону. Користећи теорију уравнотежавања претње Стивена Волта, чланак ће објаснити како ширење кинеског утицаја у региону, праћено све већом економском зависношћу од ове државе, уз спорове око територијалних вода у Јужном кинеском мору, чине Вијетнам све склонијим да сарађује са САД-ом, што је кулминирало потписивањем свеобухватног стратешког партнерства између Вашингтона и Ханоја у септембру 2023.

Кључне речи: Вијетнам, Сједињене Америчке Државе, Кина, свеобухватно стратешко партнерство, уравнотежавање.

Увод

Промене односа у равнотежи снага на нивоу међународног система драстично утичу не само на спољнополитичке стратегије великих сила већ и малих држава и регионалних сила. Крај Хладног рата и распад Совјетског Савеза могу се узети као кључна пресечна тачка у савременој историји међународних односа, која је светски поредак из биполарног трансформисала у униполарни. Ипак, међународне односе 21. века

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, истраживач сарадник, pavle.nedic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-7055-0628>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

обележава постепена мултиполаризација, а најзначајнији тренд који се издваја у последњих деценију и по јесте успон Кине као силе која најозбиљније претендује на статус главног изазивача Сједињених Америчких Држава (САД). Таква оцена капацитета Кине је присутна и у званичном Вашингтону, будући да се управо ова држава у последњој Стратегији националне безбедности САД из 2022. године означава као једини ривал која има и намеру да преобликује међународни поредак и економске, дипломатске, војне и технолошке капацитете да то и учини (The White House 2022, 8). У овом ривалитету, регион Индо-Пацифика све више постаје географски локус надметања (Лађевац и Стекић 2023).

За Вијетнам, као једну од кључних држава региона Југоисточне Азије, крај Хладног рата и успон Кине представљају драматичне вододелнице, које повезује чињеница да су драстично утицале на спољнополитичке околности у којима се ова држава налази. У оба случаја, Ханој је морао да се прилагођава околностима на начин који је подразумевао унапређење односа са Вашингтоном. У целокупном процесу, сенка Вијетнамског рата је и на америчкој и на вијетнамској страни играла важну улогу и надносила се над доносиоцима одлука. Међутим, перцепција претње коју моћна и одлучна Кина представља за националне интересе Вијетнама показала се као одлучујући фактор. Иако владајуће структуре у Пекингу и Ханоју деле комунистичку идеологију и имају изузетно развијену економску сарадњу, ривалитет у погледу утицаја на Индокинеском полуострву, пре свега у Лаосу и Камбоџи, те спор око Јужног кинеског мора, чине Вијетнам врло обазривим према последицама кинеског успона. Како би се развој односа Вијетнама и САД-а најбоље разумео у кључу вијетнамске реакције на потезе Пекинга, теорија Стивена Волта (Stephen Walt) о уравнотежавању претње, као водећег мотива при избору спољнополитичке стратегије уравнотежавања, пружа адекватан теоријско-концептуални оквир. Стога ће се рад састојати из два дела и закључка. У првом делу детаљније ће бити образложено уравнотежавање претње као еволуције класичне стратегије уравнотежавања у оквиру традиције дефанзивног реализма. У другом делу биће представљен развој америчко-вијетнамских односа са нагласком на политичко-безбедносну сарадњу. У закључку ће бити сумирано на који начин ови односи представљају уравнотежавање претње коју Вијетнам види у успону Кине.

Дефанзивни неореализам и уравнотежавање претње

Зашто се одређена држава понаша на специфичан начин у међународним односима? То је једно од кључних истраживачких питања науке о међународним односима. Ослањајући се на снажну основу коју је за неореалистичку теорију међународних односа поставио Кенет Волц

(Kenneth Waltz) својом „Теоријом међународне политике“ (Waltz 1979) и која формира шири оквир за разумевање логике и основних структура које опредељују државе у њиховом деловању, Стивен Волт фокус ставља на један специфичнији проблем: како државе одлучују с ким ће ступити у савезништво. Постављајући основне теоријске претпоставке и хипотезе за своје разумевање овог питања у раду „Формирање савеза и светска равнотежа снага“ (Walt 1985), и даље га разрађујући кроз анализу савезништава на Блиском истоку током Хладног рата у књизи „Порекло савеза“ (Walt 1987), овај аутор је додатно оснажио школу дефанзивног неореализма која полази од претпоставке да државе теже максимизацији сопствене сигурности, а да је увећање моћи средство за постизање тог циља.

Да би одговорио на своје централно питање, Волт прави разлику између две основне стратегије које државе примењују у међусобним односима. Прва јесте уравнотежавање (balancing), а друга је сврставање уз јачег (bandwagoning). И једна и друга са собом доносе посебну логику и последице. Уравнотежавање се заснива на идеји да је одговор на моћ друге стране изградња противтеже кроз увећање сопствене моћи. Иако уравнотежавање може бити интерно, подизањем сопствених војних и економских капацитета, у Волтовом фокусу је екстерно уравнотежавање јер оно подразумева интеракцију са другим актерима, будући да се заснива на склапању савезништава са њима. Дакле, у основи (екстерног) уравнотежавања је став да је „непријатељ мог непријатеља мој пријатељ“. Заједнички интереси држава да ограниче моћ неке силе која има већу моћ од њих појединачно воде ка њиховом савезништву, с циљем да здруженим капацитетима успоставе равнотежу снага. Уз то, уколико се прикључи слабијој страни, одређена држава је утицајнија у савезу јер је њен допринос савезу много већи него ако се придружи снажнијој страни (Walt 1985, 5–6). Државе које се опредељују за сврставање уз јаче заснивају свој избор на другачијој логици. Оне делују под претпоставком да је најбољи одговор на претњу да стану уз државу која је њен носилац у циљу да је одобровоље и скрену њену пажњу на друге мете. Дакле, моћ и успех једне силе у остваривању својих циљева не подстичу нужно друге државе да се сврставају у супротстављајуће коалиције, већ их привлаче да стану на њену страну. Волт указује да, мада тежња да се моћна сила не изазива јесте основни дефанзивни разлог за сврставање уз јачег, постоји и онај офанзивни, а то је да се извуче корист кроз плен који припада победнику (Walt 1985, 7–8).

Иако основне теорије уравнотежавања и сврставања уз јачег полазе од претпоставке да државе у својим калкулацијама одлуку доносе на основу агрегатних капацитета моћне државе, Волт сматра да кључни фактор који опредељује како ће се једна држава сврстати у међународном систему јесте њена перцепција претње. Дакле, државе ће уравнотежавати ону силу коју

перципирају као претњу, иако она можда није по својим материјалним капацитетима најмоћнија, односно сврстаће се управо уз актера који им представља највећу претњу како би га одобрвољиле. Имајући ово у виду, четири фактора утичу на ниво претње коју извесна држава представља: агрегатна моћ, географска близина, офанзивна моћ и агресивне намере (Walt 1987, 22).

Агрегатну моћ једне државе чине њени укупни ресурси који јој стоје на располагању и у њима се огледају њени материјални капацитети да представља претњу другима. Они укључују популацију, војне и економске могућности и ниво технолошког развоја. Други фактор, географска близина, манифестује се у чињеници да што су неке две државе мање удаљене једна од друге, то су и њихове способности да се међусобно угрозе веће. Географска близина доводи и до већег сукоба интереса. Стога за државу далеко већу претњу може чинити њен сусед који има ограничене материјалне капацитете у односу на далеко моћнију силу која је географски веома удаљена. Офанзивна моћ је директно повезана са претходна два фактора, јер је већа агрегатна моћ и близина повећавају. Међутим, ови фактори се не могу поистоветити. Офанзивна моћ се дефинише као „способност да се прети суверенитету или територијалном интегритету друге државе уз прихватљиве трошкове“ (Walt 1987, 24). На крају, уколико се намере неке државе перципирају као агресивне, она се доживљава као претња. У овом случају такође је могуће да њени реални капацитети нису у директној вези са нивоом претње који она представља у очима других актера. Волт закључује да уколико је држава опажана као изузетно агресивна, онда је и већа шанса да ће се друге одлучити да је уравнотежавају, а смањити шансу да се одреде да се уз њу сврстају, јер ће далеко више доводити у питање могућност да њену агресивност тиме ублаже (Walt 1987, 26).

Изузетно је важно да ли је у систему доминантна стратегија уравнотежавања или сврставања уз јачег, јер одређује општи карактер међудржавних односа и последично проузрокује различите обрасце деловања. Уколико је уравнотежавање водећа тенденција, државе ће примарно деловати дефанзивно, радећи на изградњи одбрамбених савеза против потенцијалних претњи, а избегаваће агресивно понашање јер оно води изградњи коалиција усмерених против њих. Обрнуто, ако је сврставање уз јачег доминантан образац, државе ће деловати агресивно с циљем да обесхрабре потенцијалне ривале и да их својим деловањем подстакну да им се придруже, док дефанзивно понашање оставља утисак слабости (Walt 1987, 27). С друге стране, погрешна процена може донети са собом врло скупе последице. Држава која примењује уравнотежавање у систему који фаворизује агресивно понашање остаће без савезника јер ће они гравитирати ка агресивној сили. Исто тако, држава која се понаша

агресивно у систему где је уравнотежавање доминантна стратегија, изазваће отпор и стварање снажне одбрамбене коалиције чији је циљ обуздавање њеног претећег деловања (Walt 1987, 28).

Волт сматра да је уравнотежавање доминантно понашање у међународном систему, али да постоје услови у којима ће се државе одредити за сврставање уз јачег. Главни разлог јесте немогућност познавања туђих намера:

„Сврставање уз јачег је опасно јер повећава ресурсе доступне претећој сили и захтева поверење у њено трајно стрпљење. Пошто су перцепције непоуздане, а намере променљиве, безбедније је уравнотежавати потенцијалне претње него се ослањати на наду да ће став државе остати благонаклон“ (Walt 1987, 29).

Посебно је важно да се ова констатација односи првенствено на велике силе. Аутор узима у обзир разлику између великих сила и слабијих држава и указује да ове друге чешће примењују стратегију сврставања уз јачег. Разлог је чињеница да слабије државе мање могу допринети савезу, али подједнако као и велике силе (ако не и чешће) могу бити мета агресивне државе. Уз то, опасност од претећих сила које су географски блиске за њих је далеко већа (Walt 1987, 29–30). Међутим, важан фактор јесте и доступност потенцијалних савезника (Walt 1987, 30). Иако услови за уравнотежавање могу бити испуњени, уколико нема других адекватних држава које исту силу перципирају као претећу, било због превелике географске удаљености, недовољно значајних војно-економских ресурса да дају релевантан допринос савезу или из неког трећег разлога, до стварања уравнотежујуће коалиције неће доћи. Поред тога, Волт примећује и да у зависности од контекста, једна или друга стратегија може имати предност. Иако је уравнотежавање преовладавајућа тенденција у миру или почетним фазама рата, у његовим каснијим етапама, када је јасно у којем правцу се рат одвија и епилог се назире, расте склоност држава да се сврстају уз страну чији су изгледи за тријумф већи (Walt 1987, 31).

Поред разлога за избор уравнотежавања као стратегије, значајно питање јесте и његов тип. Тврдо уравнотежавање представља његов класичан облик који се заснива на изградњи својих војних капацитета или стварању формалних савеза са другим силама како би се направила коалиција против претеће државе. Међутим, околности униполарности донеле су даљу еволуцију ове стратегије. Уместо војних средстава, државе се окрећу меком уравнотежавању које се ослања на међународне институције, концентрисане дипломатске напоре и ограничене, неформалне антанте, као и економске санкције (Paul 2018, 20). Још једна стратегија карактеристична за униполарни моменат јесте уравнотежавање ниског интензитета. То је стратегија којој циљ није промена структуре или

директно супротстављање надмоћној сили хегемона, већ суочавање са могућношћу подривања основа његове меке моћи и легитимитета (Недељковић 2020, 188). Спроводи се уз помоћ нормативног везивања, делегитимизације моралне основе униполарне силе и отпора према култури (Недељковић 2020, 189). Са растом мултиполарности и облици традиционалнијег тврдог уравнотежавања поново се враћају на међународну сцену. Тако ограничено тврдо уравнотежавање доноси виши ниво уравнотежавања од меког, са акцентом на ограничени, асиметрични развој сопствених војних капацитета и координисање деловања са уравнотежујућим партнерима кроз војне вежбе и стварање свеобухватних стратешких партнерстава, али не долази до нивоа формалног савезништва (Paul 2018, 21–22). У бројним аспектима односи Вијетнама и САД-а чине комбинацију меког и ограниченог тврдог уравнотежавања.

Развој односа Вијетнама и САД-а

Од метода којима је вођен и жртвама које је оставио, преко начина на који је окончан, па до последица које је оставио на политику у региону али и ширу равнотежу снага међу великим силама, значај Вијетнамског рата је неупитан. Стога није изненађујуће да су, од окончања рата па до данас, односи Вијетнама и САД-а, два директна учесника у сукобу, обележени његовим наслеђем. У прве две деценије након рата приоритет борбе против супротстављене идеологије комунизма, односно капитализма, неразјашњена питања попут статуса бројних ратних заробљеника и бораца несталих у акцији, те војно-политичких последица првенствено оличених у уједињењу Вијетнама и потоњој вијетнамској инвазији на Камбоџу, онемогућавала су да дође до било какве нормализације односа између две државе, а камоли сарадње. Ипак, услед мењајућих међународнополитичких околности од краја Хладног рата, отвара се простор за нормализацију односа који еволуирају у отворену сарадњу у другој деценији 21. века. Подстакнути заједничким интересима за уравнотежавањем Кине и комплементарним ставовима у погледу спорова у Јужном кинеском мору, Вашингтон и Ханој успостављају све ближе везе које кулминирају формирањем свеобухватног стратешког партнерства две државе у септембру 2023. Како би се уравнотежавање претње коју Вијетнам види у растућој асертивности Кине, а које спроводи развијањем односа са САД-ом, сагледало у пуном светлу, у овом делу рада биће представљен развој америчко-вијетнамских односа са акцентом на политичко-безбедносну сферу.

Окончањем америчког учешћа у Вијетнамском рату на Париској мировној конференцији у јануару 1973. директан сукоб вијетнамских и америчких војника је престао, али то није створило и основ за

нормализацију односа (Atreides 2023, 48). Северни Вијетнам је спровео успешну офанзиву и окончао рат уједињењем целокупног Вијетнама 1975, што је изазвало велико незадовољство у САД-у. Иако је Кина пружала извесну помоћ северновијетнамским трупам током рата на основу заједничке идеологије, Пекинг је у вијетнамском комунизму увек видео претњу за своје интересе у региону. Слично становиште делила је и вијетнамска страна. Стога је инвазија Вијетнама на Камбоџу крајем 1978, којом је срушен са власти режим Пола Пота (Pol Pot) и Црвених Кмера, а успостављена влада наклоњена Ханоју чију је власт гарантовало значајно присуство вијетнамских трупа у држави, изазвало негативну реакцију и у САД-у и у Кини. Штавише, Кина је водила и кратки рат са Вијетнамом овим поводом 1979. године (Thayer 1994, 352). С друге стране, уједињењем Вијетнама под комунистичком влашћу и проширењем његовог регионалног утицаја након инвазије на Камбоџу уједно је оснажен и утицај Совјетског Савеза, будући да је управо Москва била кључни савезник Ханоја, од борби за колонијалну независност па до окончања Хладног рата (Leifer 2005a, 634–635).

Иако је у периоду администрације Џимија Картера (Jimmy Carter) било прогреса и конкретних корака с циљем да се односи између две стране нормализују, напад на Камбоџу, као и претходно протеривање неколико стотина хиљада становника кинеске националности из Вијетнама, довели су до окончања тих иницијатива (Nelson 1992, 50). Прилику за обнављање ових напора донеле су драстичне промене у равнотежи снага на нивоу међународног система. Крај Хладног рата, пораз Совјетског Савеза и његов распад драстично су преобликовали међународни положај Вијетнама. Држава се нашла у незавидном положају оставши без главног покровитеља у међународним односима, у лошој економској ситуацији и исцрпљена након деценије одржавања присуства својих трупа у суседној Камбоџи. Иако је сматрано питањем од суштинске важности за националну безбедност, контрола над Камбоџом морала је бити жртвована зарад успостављања економске стабилизације, што је доста успешно остварено либералним програмом реформи *doi moi* (Đổi Mới) (Leifer 2005b, 649). Будући да је Русија као наследник СССР-а била у изузетно слабом положају, Вијетнам се у односу са Кином нашао без заштитника. Иако Кина није показивала намере да се одлучи за инвазију као 1979. године, за Пекинг однос није требало да буде постављен на нивоу међусобне једнакости већ хијерархијске доминације (Leifer 2005a, 638). Вијетнам је одговор почео да тражи у широј потрази за осигурањем, кроз чланство у Асоцијацији нација Југоисточне Азије (АСЕАН), али и нормализацији односа са САД-ом.

Администрација Џорџа Х. В. Буша (George H. W. Bush) условљавала је нормализацију повлачењем вијетнамских трупа из Камбоџе, а потом и

подршком за мировни план Уједињених нација (УН) за ову државу. Упркос почетном противљењу, примарно због статуса Црвених Кмера у новој власти, вијетнамска позиција је на крају прилагођена. Вијетнамске трупе су повучене 1990. године а мировни план је потписан 1991. Друго кључно питање, нарочито осетљиво, јесте било решавање судбине и потврде статуса ратних заробљеника и бораца несталих у акцији током Вијетнамског рата. Ту је направљен велики напредак. Вијетнам и САД су почели да спроводе заједничке мисије потраге за остацима несталих у акцији, а Ханој је пристао да деца мешовитог вијетнамско-америчког порекла могу да емигрирају у САД (Nelson 1992, 50-51). Посебан одбор Сената за питања заробљеника и несталих у акцији, којим је председавао сенатор Џон Кери (John Kerry), саставио је врло утицајан извештај објављен почетком 1993. који је указивао на позитивне напретке у сарадњи са Вијетнамом у овом погледу (Nguyen 2018, 55). Ове процесе пратили су и почеци директнијих контаката на високом дипломатском нивоу. Сусрет државног секретара Џејмса Бејкера (James Baker) и министра спољних послова Нгујена Ко Така (Nguyễn Cơ Thạch), који се десио у оквиру заседања скупштине УН у Њујорку 1990, био је први састанак између званичника високог нивоа две државе још од Париске мировне конференције 1973 (Nelson 1992, 51). Наредне године, Бушова администрација је представила план у четири фазе који води успостављању нормализованих односа.

На основу ових темеља за време наредне администрације председника Била Клинтона (Bill Clinton) постигнути су још конкретнији резултати. Настављена је сарадња у погледу потрага за борцима несталим у акцији и ратним заробљеницима, а Вашингтон је одобрио још додатних 3,5 милиона долара хуманитарне помоћи за програме за сирочад и за протезе за хендикепиране особе, након првобитних три милиона долара издвојених за ове сврхе током претходне администрације (Manuín 2005, CRS-3-4). Председник Клинтон је укинуо у фебруару 1994. године трговински ембарго Вијетнаму, потез за који су подршку исказали и угледни сенатори ветерани Вијетнамског рата попут Џона Керија и Џона Мекејна (John McCain), што је имало посебну тежину (Marciel 2023, 10). Ово је био значајан увод за кључно достигнуће реализовано 1995. када су две државе успоставиле дипломатске односе и отвориле амбасаде у Вашингтону и Ханоју у августу те године. Период Клинтонове администрације обележио је и значајан развој економских односа. Вијетнам је 1998. први пут добио изузеће у складу са Џексон-Ваник амандманом (Jackson-Vanik amendment), који регулише трговину САД-а са нетржишним економијама, а 2000. године је потписан Билатерални трговински споразум између две државе (Manuín 2005, CRS-5). Клинтон је исте године четвородневним боравком у Вијетнаму постао први

председник САД-а који је посетио ову социјалистичку републику. Билатерални трговински споразум ступио је на снагу почетком првог мандата Џорџа В. Буша (George W. Bush), током чијег председниковања су се односи даље развијали поузданим и умереним темпом, управо у економској сфери. На пример, на основу овог споразума обим трговине између две државе је од 2001. до 2004. постао четири пута већи (Manyin 2005, CRS-6).

Међутим, простор за уздизање вијетнамско-америчког партнерства на нови ниво донео је успон Кине који је изазвао забринутост међу њеним суседима, као и подозрење светског хегемона који се осетио угроженим. Азијски пивот у америчкој спољној политици, који је најавила и почела да спроводи администрација Барака Обаме (Barack Obama), значио је и оснаживање односа са регионалним државама са којима постоје комплементарни интереси у погледу ограничавања кинеског утицаја. За Вијетнам се успон Кине најнегативније одражавао на питање спорова у Јужном кинеском мору, где је одлучност Пекинга постала далеко уочљивија. Стога је једна од првих и конкретнијих манифестација усклађеног деловања САД-а и Вијетнама, реализована управо у погледу овог питања, када су на заседању АСЕАН регионалног форума 2010. у Ханоју две државе координисале своје напоре како би окупиле коалицију држава које ће исказати противљење кинеском приступу (Bellacqua 2012, 17). Државна секретарка Хилари Клинтон (Hillary Clinton) том приликом одржала је говор, где је јасно истакла да је за САД слободна навигација и отворен приступ заједничким водним добрима у Азији ствар од националног интереса, иако САД није страна у спору око Јужног кинеског мора (Landler 2010). Већ наредне године је између две државе потписан Меморандум о разумевању о напредној билатералној одбрамбеној сарадњи.

За Ханој је у погледу перцепције спора око Јужног кинеског мора пресудно било кинеско размештање нафтне платформе 2014. године у простор који Вијетнам сматра сопственим територијалним водама, у близини спорних Парацелских острва. Ово је изазвало оштру реакцију вијетнамских власти, као и серију антикинеских протеста широм државе. Дошло је до више благих окршаја вијетнамских и кинеских бродова (Trung and Vu 2018, 72-73). Амерички државни секретар Кери кинеске потезе окарактерисао је као провокативне и агресивне (VOA News 2014). Инцидент је довео до озбиљног преиспитивања у Ханоју и веће спремности на безбедносну сарадњу са Вашингтоном. Њени кључни резултати током Обамине администрације односе се на низ важних формалних достигнућа која су омогућила даље продубљивање за време председниковања Доналда Трампа (Donald Trump). Овај прогрес заснован је на темељу постављеном уздизањем билатералних односа две државе на ниво свеобухватног партнерства 2013. године (Nguyen 2016, 46). То важно

достигнуће за обе стране је објављено током посете Америци председника Вијетнама Чионга Тана Шанга (Truong Tân Sang). У девет области које су одређене као фокус даљег развоја односа били су укључени политички и дипломатски односи, као и одбрана и безбедност (Hong Hier 2020, 4). У складу с тим, председник Обама је 2014. године делимично укинуо забрану продаје смртоносног оружја Вијетнаму, да би она потпуно била окончана приликом његове посете Ханоју 2016. године. Изјава о заједничкој визији у одбрамбеним односима донета је 2015. (Hong Hier 2020, 4–6). Исте године у јулу дошло је и до историјске посете генералног секретара Комунистичке партије Вијетнама Нгујена Фу Чонга (Nguyễn Phú Trọng) Вашингтону (Kang 2017, 133).

Трампова администрација је у великој мери наставила да надограђује позитивне тенденције у односима две државе, иако су постојале трзавице због незадовољства у америчкој администрацији чињеницом да Вијетнам остварује значајан суфицит у трговини са САД-ом, односно због америчког одустајања од Транспацифичког партнерства – економског формата у који је Вијетнам полагао велике наде као платформу за даљи развој економије кроз олакшан извоз у САД. Ипак, односи су били постављени на стабилне основе. Трампов специфични стил и приступ обављању председничких дужности значили су да овај период није обележен значајнијим формалнијим достигнућима попут нових споразума, али честе међусобне посете и поклапање интереса у погледу кинеског утицаја у Индо-Пацифику донели су конкретне резултате. Премијер Вијетнама Нгујен Суан Пук (Nguyễn Xuân Phúc) био је први државник из Југоисточне Азије који је посетио Белу кућу након Трампове инаугурације, већ у мају 2017. (Marciel 2023, 13). Сам Трамп је посетио Вијетнам двапут, 2017. и 2019. године, а чести су били и доласци кључних људи председникове администрације, секретара одбране Џима Метиса (Jim Mattis), који је боравио у Вијетнаму два пута током 2018, Марка Еспера (Mark Esper) 2019. и државног секретара Мајка Помпеа (Mike Pompeo) 2020. године (Pearson 2020; Quyet and Nguyet 2023, 12–13).

Ова интензивна билатерална комуникација се манифестовала кроз подршку оснаживању вијетнамских поморских капацитета. Сједињене Државе су 2017. године испоручиле вијетнамској обалској стражи први брод обалске страже класе *Хамилтон*, а у периоду 2017–2020. Вијетнаму су испоручена 24 патролна чамца „Металне ајкуле“ (Hong Hier 2020, 6). Ова држава је први пут 2018. године, након статуса посматрача 2012. и 2016, учествовала у највећој поморској међународној војној вежби „Обруч Пацифика – РИМПИАЦ“ (Rim of the Pacific – RIMPAC), која се под вођством САД-а одржава сваке две године (Quyet and Nguyet 2023, 13). Исте године, амерички носач авиона *Карл Винсон* (Carl Vinson) упловио је у Дананг, што је било прво присуство једног америчког носача авиона од краја

Вијетнамског рата у овој луци. Тај симболички потез имао је важан ефекат демонстрације поверења између две државе и успешне изградње билатералних односа упркос историјском наслеђу. Сличан маневар поновљен је на 25-годишњицу успостављања дипломатских односа 2020. године, када је још један носач авиона, *Теодор Рузвелт* (Theodore Roosevelt), посетио исту луку (Quyet and Nguyet 2023, 13). Додатно, Трампова администрација је генерално имала драстично оштрији тон у реторици према Кини и заузимала отворено агресивнији став, директно означавајући Пекинг као кључног стратешког ривала и критикујући кинеске потезе у погледу Јужног кинеског мора, креирајући шири дипломатски маневарски простор за Ханој.

Доласком на место председника Џоа Бајдена (Joe Biden), након председничких избора 2020, није дошло до суштинских промена у правцу односа између две државе. Значај Вијетнама као једног од кључних регионалних партнера потврђен је током регионалних тура секретара одбране Лојда Остина (Lloyd Austin) и потпредседнице САД-а Камале Харис (Kamala Harris), који су у јулу, односно августу 2021. посетили и Вијетнам (Aljazeera 2021; Lee 2021). Долазак потпредседнице Харис био је историјски јер је означио прву посету Вијетнаму особе која врши ову функцију. С друге стране, Бајденова администрација почела је да враћа и акценат на мултилатерални ангажман у региону, аспект који је претходна администрација занемаривала, те је у мају 2022. у Вашингтону одржан Специјални АСЕАН-САД самит којем је присуствовао и премијер Вијетнама Фам Мин Чин (Phạm Minh Chính). Процес оснаживања вијетнамских поморских капацитета је настављен, па је 2021. овој држави испоручен и други брод обалске страже класе *Хамилтон*, уз најаву да је у плану испорука и трећег. Ипак, упркос успешном учествовању и доприносу РИМПАЦ-а поморској војној вежби 2018, Вијетнам није учествовао у одржавању ове вежбе 2022.² Једно од могућих објашњења јесте да су доносиоци одлука у Ханоју желели да избегну додатно провоцирање Кине, услед озбиљног раста тензија након посете председавајуће Представничког дома Ненси Пелоси (Nancy Pelosi) Тајвану (Quyet and Nguyet 2023, 17-18).

Међутим, већ наредне године билатерални односи су уздигнути на највиши ниво досад, стварањем свеобухватног стратешког партнерства између две државе, баш на десету годишњицу од успостављања свеобухватног партнерства. Увод за ово постигнуће била је посета државног секретара Ентонија Блинкена (Antony Blinken) Вијетнаму у

² Вежба одржана 2020. је била у ограниченом капацитету услед ограничења због COVID-19 пандемије.

априлу 2023. године. Том приликом, он је изјавио да су међусобни односи „имали изузетну путању током последњих пар деценија“ и да из угла САД-а „постоји уверење да ће они бити додатно оснажени“ (Pamuk 2023). Сходно томе, председник Бајден је посетио Вијетнам 10. септембра 2023. и састао се са носиоцем највише политичке функције у држави, генералним секретаром Комунистичке партије Вијетнама Нгујеном Фу Чонгом. Овом приликом су односи уздигнути на ниво свеобухватног стратешког партнерства, чиме је фаза стратешког партнерства у односима прескочена, што говори о обостраном нивоу поверења и уверености у даљи развој међусобних односа (Myers 2023). Тиме је Вијетнам уздигао односе са САД-ом на онај ниво који има са Русијом и Кином, формално остварујући еквиваленцију у односима са сва три своја кључна партнера. С друге стране, Пекинг је као одговор упозорио да САД треба да напусте „хегемонски и хладноратовски менталитет“ у односима са азијским државама (Le 2023). Забринутост у Пекингу се чини оправданом, будући да је на основу овог свеобухватног стратешког партнерства реално очекивати даље продубљивање америчко-вијетнамске сарадње у области војно-безбедносних питања и координацију у погледу питања Јужног кинеског мора. Информације о потенцијалном великом уговору о купопродаји наоружања појавиле су се брзо након Бајденове посете (Manyin and Wong 2024).

На крају, како би се вијетнамско-амерички рапрошман сагледао на одговарајући начин, потребно је издвојити две нарочите напомене. Прво, паралелно са развојем политичких и безбедносних односа, две државе су још веће успехе имале у развоју економске сарадње. САД је за Вијетнам највеће извозно тржиште и у 2023. вредност вијетнамског извоза у САД је износила преко 109 милијарди долара, а америчке годишње инвестиције у Вијетнам достигле су вредност од 2,8 милијарди долара (Vietnam+ 2023; Stromseth 2022). Додатно, подршка коју Вијетнам добија кроз америчку иницијативу Доњег Меконда је од изузетног значаја за развој руралних области у држави (Bellacqua 2012, 19). Друго, иако односи напредују поузданим темпом и без значајних ломова од тренутка њиховог званичног успостављања, постоје и одређени проблеми који их оптерећују. То су преостала питања у вези са наслеђем Вијетнамског рата, као што је питање жртава тровања агенсом „оранж“, затим бројни случајеви кршења људских права за које је оптужен вијетнамски комунистички режим и с тим повезано питање његовог ауторитарног карактера, те однос Вијетнама са Русијом. Колапс америчко-руских односа због рата у Украјини одразио се и на Вијетнам који се налази у незавидној ситуацији услед чињенице да је Москва задржала статус поузданог партнера за Ханој, наслеђен из времена СССР-а, и још увек представља доминантног снабдевача оружјем за ову државу. Стога Вијетнам остаје под сталном опасношћу да буде подвргнут санкцијама

под окриљем Закона о супротстављању непријатељима Америке кроз санкције (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act – CAATSA). Ипак, тренд развоја америчко-вијетнамских односа показује да стратешки значај њихове сарадње превазилази интензитет ових проблема.

Закључак

Једна од главних мотивација Вијетнама за приближавање САД-у и његова спремност за развој политичке сарадње, координисано деловање у безбедносним питањима, али и унапребење економских веза са САД-ом произилази из перцепције негативних последица које смелија спољна политика Кине представља по националне интересе ове државе. У случају вијетнамске перцепције Кине, значајну улогу имају сва четири фактора за које Стивен Волт сматра да утичу на ниво претње коју извесна држава представља за другу. Агрегатна моћ Кине, друге најмногољудније државе света, друге економије света према укупном БДП-у и треће глобалне војне силе, јесте неупитна. Географска близина Кине, са којом Вијетнам дели копнену границу дугу 1.300 километара и излаз на Јужно кинеско море кроз Тонкиншки залив, историјски је представљала извор спорова и сукоба. Спор око копнене границе је разрешен споразумом 1999, али је питање територијалне припадности острва у Јужном кинеском мору данас значајан извор несугласица између две државе. Ривалски однос постоји и око остваривања доминантног утицаја у државама Индокинеског полуострва – Камбоџи и Лаосу. Офанзивна моћ Кине произилази не само из њених војно-технолошких капацитета у апсолутном смислу већ и из доминантног положаја у односу на Вијетнам, што јој омогућава да истрпи прихватљиве трошкове у случају сукоба.

На крају, и можда најважније, из угла Вијетнама агресивне намере Кине се опајају у њеним претходним акцијама у Јужном кинеском мору, од којих је најзначајнији инцидент са кинеском нафтном платформом из 2014. године. Додатно, извештај Стање у Југоисточној Азији показује да је од држава АСЕАН-а Вијетнам међу онима које имају најнегативнију перцепцију улоге Кине у регионалним и глобалним збивањима. У овој држави скоро 79% анкетираних нема никакво или има слабо уверење да ће Кина допринети глобалном миру, безбедности, просперитету и управљању, а од њих 65% као разлог за то истиче да кинеска економска и војна моћ могу бити искоришћени као претња за интересе и суверенитет њихове државе (Seah et al. 2023, 44–45).³

³ На нивоу АСЕАН-а просек је нешто позитивнији: 49,8% исказује мало или никакво поверење у Кину у погледу глобалног мира, безбедности, просперитета и управљања, а од тог процента испитаника, као разлог је претњу државним интересима и суверенитету навело 41,4% (Seah et al. 2023, 44–45).

Поред тога, снажно присуство САД-а у региону и заинтересованост Вашингтона да унапређује односе са државама које виде претњу у Кини представља важан фактор јер отвара простор Вијетнаму да пронађе савезника који пружа алтернативе. Спремност регионалних и малих држава да се одреде за уравнотежавање уместо сврставања уз јачег у великој мери зависи од овог елемента. Услед свих ових фактора може се очекивати да ће се вијетнамско-амерички односи даље унапређивати и оснаживати како кинеско-амерички ривалитет буде наставио да ствара већи јаз између две силе, и да ће за Ханом наставити да представљају својеврсну контратежу односима које развија са Пекингом.

Међутим, важно је нагласити да се, када се ради о вијетнамском уравнотежавању претње коју види у Кини, Ханом одредио за комбинацију ограниченог тврдог и меког уравнотежавања кроз стварање стратешког партнерства са САД-ом, одржавање заједничких војних вежби, дипломатску координацију и обезбеђивање дипломатске подршке за своју позицију у погледу Јужног кинеског мора. Међутим, Вијетнам нема намеру да односе са Кином директније заоштрава кроз стварање формалног савезништва какво са САД-ом имају Филипини и Тајланд. Напротив, економска зависност од Кине, која је највећи трговински партнер Вијетнама, у значајној мери одређује настојања Ханом да развија што боље односе са Кином и да профитира од њих у свим областима у којима је то могуће.

Иако успон Кине, експанзија њеног утицаја у региону и супротстављене позиције око Јужног кинеског мора чине да Вијетнам перципира Пекинг као извор претње, преовладавајући фактор економске, политичке и безбедносне зависности у односу са својим доминантним суседом, као и идеолошка сродност два режима, чине Ханом увек пажљивим да антагонизира Пекинг у најмањој могућој мери. Додатно, америчке критике у погледу људских права, сумња у трајну посвећеност САД-а региону, али и скептичност према дугорочном ставу Вашингтона у погледу подршке једном комунистичком режиму значе да Ханом мора да одржава деликатну равнотежу између САД-а и Кине. Партнерство са САД-ом је незаменљиво за стратешке интересе Вијетнама али није неограничено и неупитно. Уравнотежавање кинеске претње кроз развој односа са Вашингтоном стога чини један, али изузетно важан, део комплексније шире стратегије Вијетнама у одржавању свог положаја у међународном систему.

Библиографија

- Aljazeera. 2021. "US defence chief visits Vietnam to shore up support in Asia", *Aljazeera*, July 29. <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/29/us-defence-chief-visits-vietnam-to-shore-up-support-in-asia>.

- Atreides, Perrin. 2023. "From Bitter Enemies to Strategic Partners – The Remarkable Transformation of US-Vietnam Relations Since the 1973 Withdrawal". *Journal of Indo-Pacific Affairs* 6 (2): 48–52.
- Bellacqua, James. 2012. "The China Factor in U.S.-Vietnam Relations". *CNA China Studies*.
- Hong Hiep, Le. 2023. "The Vietnam-US Security Partnership and the Rules-Based International Order in the Age of Trump". *Trends in Southeast Asia* 1/2020. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Kang, David C. 2017. *American Grand Strategy and East Asian Security in the Twenty-First Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Landler, Mark. 2010. "Offering to Aid Talks, U.S. Challenges China on Disputed Islands", *The New York Times*, July 23. <https://www.nytimes.com/2010/07/24/world/asia/24diplo.html>.
- Le, Xuan-Tung. 2023. "China sees 'Cold War mentality' in US-Vietnam pact, Vietnamese disagree", *Aljazeera*, September 16. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/16/china-sees-cold-war-mentality-in-us-vietnam-pact-vietnamese-disagree>.
- Lee, Yen Nee. 2021. "Kamala Harris kicks off Vietnam visit by calling out China's 'bullying' tactics", *CNBC*, August 25. <https://www.cnbc.com/2021/08/25/vp-kamala-harris-talks-south-china-sea-in-vietnam-amid-us-china-rivalry.html>.
- Leifer, Michael. 2005a. "Vietnam's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Coping with Vulnerability". In: *Michael Leifer: Selected Works on Southeast Asia*, edited by Chin Kin Wah and Leo Suryadinata, 633–641. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Leifer, Michael. 2005b. "Vietnam's Changing Relations with China". In: *Michael Leifer: Selected Works on Southeast Asia*, edited by Chin Kin Wah and Leo Suryadinata, 642–653. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Manyin, Mark E. 2005. "The Vietnam-U.S. Normalization Process". *CRS Issue Brief for Congress*.
- Manyin, Mark E. and Liana Wong. 2024. "U.S.-Vietnam Relations". *CRS Report* IF10209.
- Marciel, Scot. 2023. "From Foe to Friend Explaining the Development of US-Vietnam Relations". *Journal of Indo-Pacific Affairs* 6 (2): 8–14.
- Myers, Lucas. 2023. "The Comprehensive Part of the US-Vietnam Comprehensive Strategic Partnership", *Asia Dispatches, Wilson Center Asia Program*, September 12. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/comprehensive-part-us-vietnam-comprehensive-strategic-partnership>
- Nelson, Kelly S. 1992. "U.S.-Vietnamese Normalization". *Asian Affairs* 19 (1): 49–60.

- Nguyen, Hang. 2016. "The Obama Administration and Southeast Asia: Dynamics of a New Engagement". *Indian Journal of Asian Affairs* 29 (1/2): 39–56.
- Nguyen, Phuong. 2018. "The Evolution of Strategic Trust in Vietnam-U.S. Relations". In: *Vietnam's Foreign Policy under Doi Moi*, edited by Le Hong Hiep and Anton Tsvetov, 47–71. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Pamuk, Humeyra. 2023. "U.S. Vietnam say they hope to deepen ties as Blinken visits Hanoi", *Reuters*, April 15. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/blinken-starts-vietnam-visit-amid-hopes-deeper-ties-counter-china-2023-04-15/>.
- Paul, T. V. 2018. *Restraining Great Powers: Soft Balancing from Empires to the Global Era*. New Haven and London: Yale University Press.
- Pearson, James. 2020. "Pompeo wraps up Asia tour in Vietnam following prisoner release", *Reuters*, October 30. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN27F0Z0/>.
- Quyet, Luu Van, and Nguyen Thi Anh Nguyet. 2023. "U.S.-Vietnam maritime security cooperation in the South China Sea: From the Obama administration to the current Biden administration". *Cogent Arts & Humanities* 10 (1). <https://doi.org/10.1080/23311983.2023.2231697>
- Seah, Sharon et al. 2023. *The State of Southeast Asia: 2023 Survey Report*. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Stromseth, Jonathan. 2022. "A window of opportunity to upgrade US-Vietnam relations", *Brookings*, December 20. <https://www.brookings.edu/articles/a-window-of-opportunity-to-upgrade-us-vietnam-relations/>.
- Thayer, Carlyle A. 1994. "Vietnam: Coping with China". *Southeast Asian Affairs* 1994, 351–367.
- The White House. 2022. *National Security Strategy*. Washington, October. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
- Trung, Nguyen Thanh and Truong-Minh Vu. 2018. "The 2014 Oil Rig Crisis and its Implications for Vietnam-China Relations". In: *Vietnam's Foreign Policy under Doi Moi*, edited by Le Hong Hiep and Anton Tsvetov, 72–95. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Vietnam+. 2023. "Vietnam's trade with largest partners in 2022", *Vietnam+*, February 14. <https://en.vietnamplus.vn/vietnams-trade-with-biggest-partners-in-2022/248239.vnp>.
- VOA News. 2014. "Kerry: China's Oil Rig in South China Sea 'Provocative'", *VOA*, May 13. <https://www.voanews.com/a/kerry-chinas-oil-rig-in-south-china-sea-provocative/1913329.html>.

- Walt, Stephen M. 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power". *International Security* 9 (4): 3–43.
- Walt, Stephen M. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley Publishing Company.
- Лађевац, Ивона и Ненад Стекић. 2023. „Историјска рефлексивна о локусу глобалне безбедности – оживљавање Индо-Пацифика“. *Међународна политика* LXXIV (1187): 7–28. https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2023.74.1187.1
- Недељковић, Стеван Г. 2020. *Стратегија уравниотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравниотежавања Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*. Докторска дисертација, Београд: Факултет политичких наука, Универзитет у Београду.

Pavle NEDIĆ

VIETNAM'S RESPONSE TO THE RISE OF CHINA: DEVELOPING RELATIONS WITH THE UNITED STATES AS THREAT BALANCING

Abstract: The growing rivalry between the United States and the People's Republic of China puts Southeast Asian states in a position where they must carefully adjust their foreign policies to the fluctuating international political circumstances in order to pursue their interests. Vietnam, as one of the most significant states in the region, has been carefully directing its foreign policy course over the past decade due to its specific geopolitical and historical characteristics. Despite being a country ruled by a communist regime and the legacy of the Vietnam War, Hanoi is increasingly aligning itself with Washington in the domains of political cooperation, security issues, and economic ties, attempting to balance the threat it perceives in Beijing's increasingly assertive policies and the rise of China. Using Stephen Walt's theory of the balancing of threat, the article will explain how China's expanding influence in the region, coupled with growing economic dependence on this state, and the disputes over territorial waters in the South China Sea, make Vietnam increasingly inclined to cooperate with the United States, which culminated in the signing of a comprehensive strategic partnership between Washington and Hanoi in September 2023.

Keywords: Vietnam, United States of America, China, comprehensive strategic partnership, balancing.